

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Futbolcularda Yetkinlik Düzeyi ile Bağlı Yaş Etkileşiminin İncelenmesi: İstanbulspor Örneklemi

Analysis of Perceived Competence and the Interaction of the Relative Age Effect in Football Players: The Case of İstanbulspor

Elifnur PINARLI*

Veysel KÜÇÜK**

Öz

Bağlı yaş etkisi (BYE), aynı yaş grubunda yer alan ancak doğum ayları farklı olan bireylerin rekabet ortamında dezavantaj yaşamalarına neden olacak bir durum olarak görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, İstanbulspor Futbol Kulübü bünyesindeki 14-18 yaş aralığındaki erkek futbolcular arasında BYE'nin algılanan yetkinlik düzeyleri üzerindeki etkilerini; yaş grubu, doğum çeyrekleri ve oyun pozisyonu değişkenleri doğrultusunda incelemektir. İlişkisel tarama modelinde yürütülen araştırmanın örneklemini, İstanbulspor bünyesindeki 14-18 yaş arası 94 erkek ($X_{\text{Yaş}}=15,36$) futbolcu oluşturmaktadır. Veriler, Kılıç ve İnce (2017) tarafından Türkçeye uyarlanıp güvenilirliği test edilen Sporda Yetkinlik Envanteri ile toplanmıştır. Parametrik olmayan analiz yöntemlerine başvurulmuş; algılanan yetkinlik düzeyi ile doğum çeyrekleri, yaş grupları ve oyun pozisyonu gibi kategorik değişkenler arasındaki farkları belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. BYE'nin varlığı, sporcuların doğum çeyreklerine göre frekans dağılımları üzerinden değerlendirilmiştir. Analiz bulgularına göre, tüm sporcular arasında en yüksek değer %34 ile birinci çeyrekte, en düşük değer ise %18,1 ile dördüncü çeyrekte gözlemlenmiştir. Algılanan yetkinlik düzeyleri doğum çeyreklerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir ($p = .020$). Yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde doğan sporcular, dördüncü çeyrekte doğan sporculara kıyasla kendilerini daha yetkin algılamıştır. Öte yandan, futbolcuların yaş gruplarına göre algılanan yetkinlik düzeylerinde anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir ($p = .050$). Benzer şekilde, oyun pozisyonlarına göre yapılan değerlendirmede de anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p = .218$). Bulgular, BYE'nin yalnızca fiziksel gelişim açısından değil, aynı zamanda sporcuların algılarını etkileyen bir değişken olduğunu göstermekte; antrenörlerin bu konuda farkındalık geliştirmesinin önemine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Bağlı yaş etkisi, Doğum çeyreği, Yetkinlik

* Yüksek Lisans Öğrenci, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, elifnurpinarli@gmail.com

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye, veysel.kucuk@marmara.edu.tr

How to cite this article/Atıf için: Pınarlı, E., Küçük, V. (2025). Futbolcularda Yetkinlik Düzeyi ile Bağlı Yaş Etkileşiminin İncelenmesi: İstanbulspor Örneklemi. *Eurasian Research in Sport Science*, 10(1), 31-41. DOI: 10.29228/ERISS.54

Abstract

The Relative Age Effect (RAE) refers to a phenomenon in which individuals in the same age group but born in different months may face disadvantages in competitive environments. The aim of this study is to examine the effects of the Relative Age Effect (RAE) on perceived competence levels among male football players aged 14 to 18 within İstanbulspor Football Club, in relation to the variables of age group, birth quarter, and playing position. The study employed a relational screening model and included 94 male football players ($M = 15.36$). Data were collected using the Sport Competence Inventory, which was adapted into Turkish and validated by Kılıç and İnce (2017). Non-parametric statistical analyses were conducted. The chi-square goodness of fit test was used to assess RAE based on the distribution of birth quarters, while the Kruskal-Wallis H test examined differences in perceived competence across categorical variables. According to the analysis findings, the highest value was observed in the first quarter (34.0%), while the lowest was recorded in the fourth quarter (18.1%). Perceived competence also differed significantly by birth quarter ($p = .020$); post-hoc comparisons revealed that athletes born in the second and third quarters perceived themselves as more competent than those born in the fourth quarter. No significant differences were observed by age group ($p = .050$) or playing position ($p = .218$). These findings suggest that the RAE is not only related to physical development but also influences athletes' perceptions, underlining the importance of coaches developing awareness of this issue.

Keywords: Relative age effect, Birth quarter, Perceived competence

GİRİŞ

Çocukların ve gençlerin organize spora katılımı, fiziksel sağlık, temel motor beceriler ve psikososyal gelişim gibi alanlarda gelişimsel sürecinin üç temel boyutunu destekleyebilir (Côté ve Fraser-Thomas, 2007). Spor katılımı, gençler için birçok gelişimsel fırsat sunmakla birlikte, bazı riskleri de beraberinde getirebilir. Başka bir deyişle, madalyonun bir yüzünde olumlu kazanımlar yer alırken, diğer yüzünde olumsuz sonuçlar da görülebilmektedir. Côté, Baker ve Abernethy (2007), gençlik sporuna katılımın fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim alanlarında hem destekleyici hem de sınırlayıcı etkiler yaratabileceğini vurgulamaktadır.

Fiziksel gelişim açısından değerlendirildiğinde, sporun düzenli katılım yoluyla kardiyovasküler sağlığı desteklediği, kilo kontrolünü kolaylaştırdığı, kas gücü ve dayanıklılığı artırdığı bildirilmektedir. Ancak aynı süreçte, aşırı antrenman ve tekrar eden yüklenmeler sonucunda ortaya çıkan kullanıma bağlı yaralanmalar ve yeme bozuklukları gibi riskler de söz konusudur. Psikolojik gelişim boyutunda spora katılım, özsaygının gelişmesi, stresin azalması, yaşam doyumu ve mutluluğun artması gibi katkılar sağlayabilirken; öte yandan, başarısızlık deneyimlerine bağlı olarak düşük özgüven, sosyal izolasyon ve tükenmişlik gibi olumsuz etkiler de ortaya çıkabilir. Sosyal gelişim açısından ise takım arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler kurma, grup aidiyeti ve akran etkileşimi gibi yönlerden fayda sağlansa da, bazı durumlarda saldırganlık, çatışma ve dışlanma gibi olumsuz davranışlar da gözlemlenebilmektedir (Côté vd., 2007).

Spora dahil olan çocuk ve gençlerin gelişim düzeylerine uygun eğitim almalarını sağlamak, adil bir rekabet ortamı oluşturmak ve fırsat eşitliği sunmak amacıyla, birçok spor branşında yaş gruplamaları yapılırken belirli kesme tarihleri esas alınmaktadır (Musch ve Grondin, 2001). Her ne kadar iyi amaçlarla yapılsa da bu uygulama, sporcular arasında bağıl yaşa dayalı farklılıklara neden olarak sporcuların olumlu kazanımlarını azaltabilir. Bağıl yaş, aynı yıl içerisinde dünyaya gelen çocuklar arasında, doğum tarihlerindeki farklılıklardan kaynaklanan yaş farklılığını ifade eden bir kavramdır (Musch ve Grondin,

2001). Bu yaş farklılıkları, kriter belirlenen tarihten biraz önce doğmuş olan ve kendinden daha büyükler ile mücadele edecek çocuklar için dezavantaj oluşturarak bağli yaş etkisine (BYE) neden olabilir (Barnsley vd., 1985).

BYE araştırmaları 1960'lı yılların ortasında eğitim alanında başlamış ve ardından spor alanında yaklaşık 40 yıl önce Grondin, Deshaies ve Nault (1984) tarafından ilk defa tartışılmıştır. BYE'nin varlığını değerlendirirken yılı iki altı aylık kategoriye (birinci yarım yıl: Ocak – Haziran; ikinci yarım yıl: Temmuz-Aralık) ayırarak hesaplama yapmışlardır. Kuzey Amerika'daki buz hokeyi oyuncularının doğum tarihlerinin oldukça çarpık bir dağılım gösterdiğini ve yılın ilk aylarında doğanlar fazla yer alırken, yılın son aylarında doğan oyuncuların daha az yer aldığını fark etmişlerdir. Bu eşit olmayan dağılımın küçükler hokeyinde yaş gruplandırmasını belirleyen 1 Ocak tarihinin bir sonucu olduğunu öne sürmüşlerdir (Musch ve Grondin, 2001). Başlangıçta sıradan bir gözlem olarak değerlendirilen bu durum, daha sonra farklı spor dallarındaki oyuncular üzerinde yapılan kapsamlı araştırmalara dönüşmüştür. Güncel çalışmalarda ise, yılın Ocak ayından başlayarak on iki ay, dört çeyrek dilime ayrılarak analiz edilmiştir (Bkz. Şekil 1). Bu yöntem, uluslararası bağlamda BYE'yi incelemek için en yaygın kullanılan yaklaşım haline gelmiştir (Delorme ve Raspaud, 2009).

1.ÇEYREK	2.ÇEYREK	3.ÇEYREK	4.ÇEYREK
OCAK ŞUBAT MART	NİSAN MAYIS HAZİRAN	TEMMUZ AĞUSTOS EYLÜL	EKİM KASIM ARALIK

Şekil 1. Yılın aylarının dört çeyrek dilime göre gruplandırılması

Yaş gruplandırmasında kesme tarihinden kısa bir süre önce doğmuş olan çocuklar, daha büyük yaştaki akranlarıyla aynı kategoride yer aldıklarında rekabet açısından dezavantajlı duruma düşebilmektedir (Larouche vd., 2010). Futbol da dahil olmak üzere birçok spor dalında yarışma kategorileri kronolojik yaşa göre belirlenmektedir. Ancak bu uygulama, sporcular arasındaki biyolojik gelişim farklılıklarını dikkate almaması nedeniyle eleştirilmektedir (Cumming vd., 2017). Kronolojik yaş ya da takvim yaşı kişinin doğduğu tarih ile mevcut an arasındaki süreyi ifade etmektedir. Yetişkinlikte takvim yaşı hesaplamasına bağlı gelişimsel farklılıklar genellikle önemsiz olsa da, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde bu farklar fiziksel gelişim ve sportif performans üzerinde belirgin etkilere yol açabilir (Özen, 2019). Çocuk ve gençlerde fiziksel ve biyolojik değişim ve gelişimler incelendiğinde aynı yaş (yıl) aralığında olanlarda çok daha belirgin olmakla birlikte, kronolojik yaşları (ay ve gün) aynı olanlarda dahi çok önemli fiziksel, psikolojik ve zihinsel farklar meydana gelmektedir (Şahin, 2017).

BYE'nin ortaya çıkışında rol oynayan faktörler, yalnızca sporcuların doğum tarihleriyle sınırlı olmayıp, biyolojik, fiziksel gelişim, psikolojik faktörler, rekabet düzeyi, spor dalının popülaritesi, yaş, cinsiyet, oyun pozisyonları, deneyim seviyesi ve çevresel etkenlerin karmaşık bir etkileşimini içermektedir (Malina vd., 2007; Delorme ve Raspaud, 2009; Grondin vd., 1984; Wattie vd., 2008;

Vincent ve Glamser, 2006; Romann ve Fuchslocher, 2013). Yılın ilk aylarında doğan sporcuların, erken olgunlaşmaları sonucunda fiziksel avantajlara sahip olmaları ve spora erken katılımları sayesinde daha fazla pratik deneyim kazanmaları, BYE'nin belirleyicilerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Lovell vd., 2015). Bir diğer önemli belirleyici ise psikolojik faktörlerdir. Çocuklar, yaşlarına bağlı olarak yalnızca fiziksel olgunluk açısından değil, aynı zamanda psikolojik olgunluk açısından da farklılık gösterebilir (Musch ve Grondin, 2001).

Psikolojik olgunluktaki farklılıklar, gerçek sportif performans veya algılanan performans üzerinde olumlu ya da olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Fiziksel ve psikolojik olgunluk, antrenörler, akranlar, aile üyeleri veya sporcular tarafından yetenekle karıştırılabilmektedir. Bunun sonucunda her bir çocuk için yaratılan beklentiler, yaşça daha avantajlı olan çocuklar daha fazla yetkin ve özgüvenli hissedebilir ve başkaları tarafından daha fazla saygı duyulabilir (Thompson, Barnsley ve Battle, 2004). Çocukların ve gençlerin spora katılım yoluyla yetkinlik geliştirdikleri, özgüven kazandıkları, sosyal bağlar kurdukları ve olumlu karakter özellikleri edindikleri belirtilmektedir (Côté ve Gilbert, 2009). Yetkinlik, sporcunun kendi eylemlerine karşı olumlu bakış açısı olarak tanımlanmaktadır (Côté ve Hancock, 2016).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde BYE'ye yönelik araştırmaların çoğunluğu fiziksel gelişim ve performans odaklı olup, bu etkinin psikolojik boyutları üzerine yapılan araştırmaların görece sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Oysa algılanan yetkinlik, motivasyon ve özsaygı gibi değişkenler, spora katılımın sürekliliği açısından kritik öneme sahiptir (Côté ve Fraser-Thomas, 2007). Çocukların ve gençlerin spora katılım süreçlerinin sistematik biçimde incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, BYE'nin sadece fiziksel değil, psikolojik çıktılarla da ilişkili olup olmadığını anlamak amacıyla, algılanan yetkinlik değişkeniyle birlikte incelenmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- Futbolcuların algılanan yetkinlik düzeylerinin doğum çeyreklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek.
- Futbolcuların algılanan yetkinlik düzeylerinin yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek.
- Futbolcuların algılanan yetkinlik düzeylerinin oyun pozisyonlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nicel araştırma türünde ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Bu model, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini belirlemeye odaklanır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, İstanbul ilinde lisanslı olarak futbol oynayan 14–18 yaş arası erkek sporcular oluşturmaktadır. Bu evren içerisinden, tabakalı rastgele örnekleme yöntemiyle İstanbulspor Futbol Kulübü bünyesinde yer alan toplam 94 erkek futbolcu ($X_{\text{Yaş}}=15,36$) örnekleme dahil edilmiştir.

Araştırmanın Değişkenleri

Bu çalışmada, futbolcularda algılanan yetkinlik düzeyi ile bağlı yaş etkileşiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi yapılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri, sporcuların doğum çeyrekleri, yaş grupları ve oyun pozisyonlarıdır. Bağımlı değişken ise futbolcuların algıladıkları yetkinlik düzeyidir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, ilk bölümde Kişisel Bilgi Formu, ikinci bölümde ise Sporda Yetkinlik Envanteri kullanılmıştır. Formda, katılımcıların yaşı, cinsiyeti, doğum çeyrekleri, lisanslı futbolcu olarak spora başlama süreleri, yer aldıkları lig seviyesi, oynadıkları oyun pozisyonu ilişkin sorular yer almaktadır. Sporda Yetkinlik Envanteri, Vierimaa, Erickson, Côté ve Gilbert (2012) tarafından geliştirilmiş ve Kılıç ve İnce (2017) tarafından Türkçeye uyarlanarak güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Türkçe form, sporcunun kendisi, antrenörü ve takım/antrenman grubu arkadaşları tarafından değerlendirilmiş ve güvenilirliği test edilmiştir. Bu envanter, sporcunun sporda yetkinliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş tek boyutlu bir ölçektir ve üç maddeden oluşmaktadır. Değerlendirme, sporcunun kendisi, antrenörü ve takım arkadaşları tarafından 5'li Likert ölçeği kullanılarak yapılmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları, sporcular için .81, antrenörler için .86 ve takım arkadaşları için .88 olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Araştırma Yayın Etiği

Araştırmaya başlamadan önce bu çalışmanın yürütülebilmesi için Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu tarafından 17.12.2024-116 onay tarihli ve sayılı karar ile onay alınmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler, yüz yüze uygulama yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmacı, kulüpleri ziyaret ederek ölçekleri belirlenen yaş grubundaki futbolculara uygulamış ve aynı ortamda geri toplamıştır. Bu yöntem, katılımcıların sorularına anında yanıt verilmesini ve verilerin güvenilir bir şekilde toplanmasını sağlamıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde Jamovi 2.3.28 istatistik programı kullanılmıştır. Normallik analizleri Shapiro-Wilk test ile gerçekleştirilmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir ($p < .001$). Bu doğrultuda parametrik olmayan analiz yöntemlerine başvurulmuş; algılanan yetkinlik düzeyi ile doğum çeyrekleri, yaş grupları ve oyun pozisyonu gibi kategorik değişkenler arasındaki farkları belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Kruskal-Wallis testi sonrasında, gruplar arası farkların hangi ikili karşılaştırmalardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Dunn testi kullanılmıştır. BYE'nin varlığı, sporcuların doğum çeyreklerine göre yalnızca tanımlayıcı istatistikler üzerinden değerlendirilmiştir. Kategorik değişkenler arasındaki farkların analizi için Ki-kare testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların doğum çeyreğine göre yaş kategorisi ve oyun pozisyonu dağılımları

Çeyrek	1. çeyrek	2. çeyrek	3. çeyrek	4. çeyrek	Frekans
	32 (%34,0)	27 (%28,7)	18 (%19,1)	17 (18,1)	94
Doğum Yılı-Kategori	1. çeyrek	2. çeyrek	3. çeyrek	4. çeyrek	Frekans
2008 – U17	9 (%42,9)	4 (%19,0)	2 (%9,5)	6 (%28,6)	21
2009 – U16	2 (%10,0)	5 (%25,0)	10 (%50,0)	3 (%15,0)	20
2010 – U15	12 (%48,0)	10 (% 40,0)	2 (%8,0)	1 (%4,0)	25
2011 – U14	9 (%32,1)	8 (%28,6)	4 (%14,3)	7 (%25,0)	28
Oyun Pozisyonu	1. çeyrek	2. çeyrek	3. çeyrek	4. çeyrek	Frekans
Defans	13 (%37,1)	9 (%25,7)	5 (%14,3)	8 (%22,9)	35
Forvet	8 (%33,3)	6 (%25,0)	5 (%20,8)	5 (%20,8)	24
Kaleci	2 (%33,3)	3 (%50,0)	1 (%16,7)	0 (%0,0)	6
Orta Saha	9 (%31,0)	9 (%31,0)	7 (%24,1)	4 (%13,8)	19

*p<0,05

Tablo 1’de İstanbulspor Futbol Kulübü bünyesindeki 14–18 yaş aralığındaki 94 futbolcunun doğum çeyreğine göre cinsiyet, yaş kategorisi ve oyun pozisyonu dağılımları gösterilmiştir. Tüm örnekleme 32 sporcu birinci çeyrekte, 27 sporcu ikinci çeyrekte, 18 sporcu üçüncü çeyrekte ve 17 sporcu dördüncü çeyrekte doğmuştur. En yüksek oran %34,0 ile birinci çeyrekte, doğan sporculara aitken, en düşük oran %18,1 ile dördüncü çeyrekte doğanlarda gözlemlenmiştir.

Doğum yılı ve yaş kategorisine göre değerlendirildiğinde, 2008 doğumlu (U17) sporcular arasında birinci çeyrek doğumluların oranı (%42,9) dikkat çekici düzeyde yüksekken, 2009 doğumlu (U16) sporcularda en yüksek oran üçüncü çeyrek (%50,0) olarak belirlenmiştir. 2010 doğumlu (U15) sporcular arasında ise birinci çeyrek doğumluların oranı %48,0 ile öne çıkarken, dördüncü çeyrek oranı yalnızca %4,0’tır. 2011 doğumlu (U14) grupta ise dağılım daha dengeli olmakla birlikte yine birinci çeyrek doğumlular (%32,1) çoğunluktadır.

Oyun pozisyonlarına göre dağılım incelendiğinde, çoğu pozisyonda birinci çeyrek doğumlu sporcuların oranlarının görece yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Defans oyuncularında birinci çeyrek doğumlular %37,1 ile öne çıkarken; forvet (%33,3) ve orta saha oyuncularında (%31,0) için de benzer bir dağılım söz konusudur. Kaleci pozisyonunda ise en yüksek oran %50,0 ile ikinci çeyrek doğumlulara aittir ve bu pozisyonda dördüncü çeyrek doğumlu oyuncu bulunmamaktadır. Yapılan Ki-kare bağımsızlık testi sonucunda doğum çeyreklerinin defans, forvet, kaleci ve orta saha oyun pozisyonlarına göre anlamlı bir istatistiksel farklılık olmadığı gözlemlenmiştir ($\chi^2(9) = 4.19$, $p = .898$).

Tablo 2. Doğum çeyrekliğine göre algılanan yetkinlik düzeyi için Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Değişkenler	N	χ^2	df	p	ϵ^2
Algılanan Yetkinlik	94	9.81	3	.020*	.105

*p<0,05

Tablo 2 incelendiğinde, sporcuların doğum çeyreklerine göre algılanan yetkinlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($\chi^2(3) = 9.81$, $p = .020$, $\epsilon^2 = .105$).

Tablo 3. Doğum çeyreklerine göre algılanan yetkinlik düzeyi ikili karşılaştırma sonuçları

Oyun Pozisyonları	W	p
1. Çeyrek – 2. Çeyrek	-1.168	.842
1. Çeyrek – 3. Çeyrek	-0.653	.967
1. Çeyrek – 4. Çeyrek	2.878	.175
2. Çeyrek – 3. Çeyrek	0.507	.984
2. Çeyrek – 4. Çeyrek	4.341	.012
3. Çeyrek – 4. Çeyrek	3.744	.041

* $p < 0.05$

Tablo 3 incelendiğinde, doğum çeyrekleri arasında algılanan yetkinlik düzeyi bakımından yapılan ikili karşılaştırmalarda yalnızca 2. çeyrek – 4. çeyrek ($p = .012$) ve 3. çeyrek – 4. çeyrek ($p = .041$) grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar saptanmıştır. Diğer grup çiftleri arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p > .05$).

Tablo 4. Yaş gruplarına göre algılanan yetkinlik düzeyi için Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Değişkenler	N	χ^2	df	p	ϵ^2
Algılanan Yetkinlik	94	7.81	3	.050	.0839

* $p < 0.05$

Tablo 4 incelendiğinde, sporcuların yaş gruplarına göre algılanan yetkinlik düzeylerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($\chi^2(3) = 7.81$, $p = .050$, $\epsilon^2 = .0839$). Elde edilen p değeri anlamlılık sınırına yakın olmakla birlikte, istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmemiştir.

Tablo 5. Oyun pozisyonlarına göre algılanan yetkinlik düzeyi için Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Değişkenler	N	χ^2	df	p	ϵ^2
Algılanan Yetkinlik	94	4.43	3	.218	.0476

* $p < 0.05$

Tablo 5 incelendiğinde, sporcuların oyun pozisyonlarına göre algılanan yetkinlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($\chi^2(3) = 4.43$, $p = .218$, $\epsilon^2 = .0476$).

TARTIŞMA

Mülazımoğlu vd. (2013), yılı çeyrek dilimlere bölerek yaptıkları değerlendirme sonucu, ilk çeyrekte istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit etmişlerdir. Nitekim araştırmamız sonuçlarında elde edilen bulgulara göre, İstanbulspor Futbol Kulübü bünyesindeki 14–18 yaş aralığındaki sporcuların doğum tarihleri yılın çeyreklerine eşit şekilde dağılmamaktadır. Katılımcıların %34'ü birinci çeyrekte, yalnızca %18,1'i ise dördüncü çeyrekte doğmuştur. Elde edilen bu sonuç, farklı spor kültürlerinde

yürütülen araştırmalarda (Wattie vd., 2008) ve Türkiye’de genç sporcular üzerinde yapılan çalışmalar (Pekel ve Kamış, 2018) ile paralellik göstermektedir. Önceki araştırmalar dikkate alındığında, bu çalışmada elde edilen bulgular, incelenen spor ortamında bağül yaş etkisinin devamlılık gösterdiğine işaret etmektedir.

Futbolcularda BYE’nin oyun pozisyonlarına göre dağılımını inceleyen çalışmalara bakıldığında, araştırmamızın bulgularıyla benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Kara ve Demirsoy (2023), profesyonel futbolcuların oyun pozisyonlarına göre doğum çeyrekleri dağılımlarını incelemiş, kaleci, defans ve forvet mevkieerinde anlamlı bir istatistiksel farklılık olmadığını bildirmiştir. Benzer şekilde, çalışmamızda BYE’nin defans, forvet, kaleci ve orta saha oyun pozisyonlarına göre dağılımı incelenmiş ve anlamlı bir istatistiksel farklılık olmadığı gözlemlenmiştir.

Côté ve Gilbert’e (2009) göre, çocuklar ve gençler spora katılım yoluyla yetkinlik duygularını geliştirmenin yanı sıra özgüven kazanmakta, sosyal ilişkiler kurmakta ve olumlu karakter özellikleri edinmektedir. Araştırmada elde edilen bulgular, sporcuların doğum çeyreklerine göre algılanan yetkinlik düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, doğum çeyreğinin yalnızca fiziksel avantajlar oluşturması ile kalmayıp, bireyin müsabakalardaki algıladığı yetkinlik üzerinde de etkili olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda, ikinci ve üçüncü çeyrekte doğan sporcuların, dördüncü çeyrekte doğanlara kıyasla kendilerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yetkin algıladıkları bulunmuştur. Bu durum, BYE’nin psikolojik kazanımlarla da ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Benzer şekilde, Lemoyne ve arkadaşları (2021), doğum çeyreklerine göre algılanan yetkinlik düzeylerini incelemiş ve algılanan sportif yetkinliğin, birinci ve ikinci çeyrekte doğan sporcular arasında daha yüksek olma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, çalışmamızda elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, sporcuların oyun pozisyonlarına göre algılanan yetkinlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Bu sonuç, pozisyona özgü görev ve sorumlulukların sportif yetkinlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını düşündürmektedir ancak bu sonuç, alanyazındaki bazı çalışmalarla çelişmektedir. Örneğin, Huard Pelletier ve Lemoyne (2024), buz hokeyi sporcularında oyun pozisyonuna göre algılanan yetkinlik düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunduğunu bildirmiştir. Söz konusu çalışmada, savunma oyuncularının taktiksel ve fiziksel beceriler açısından kendilerini daha yetkin algıladıkları, forvet oyuncularının ise hücum becerilerinde daha yüksek yeterlik algısına sahip oldukları belirtilmiştir. Bu farklılık, araştırmamızın yürütüldüğü spor branşının buz hokeyinden farklı bir branş olmasından kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla, farklı spor branşlarında oyun pozisyonuna göre algılanan yetkinlik düzeylerinin değışkenlik göstermesi, yalnızca fiziksel taleplerle değil, aynı zamanda ebeveyn desteğı gibi branşa özgü çevresel ve psikososyal etkenlerle de ilişkili olabilir (Hosaini vd., 2015).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sporda BYE’ye dayalı önceki çalışmalar genellikle bağül yaşın fiziksel performans üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmamızdan elde edilen bulgular, sporcuların doğum çeyreklerine göre algılanan

yetkinlik düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, BYE'nin yalnızca fiziksel gelişim açısından değil, aynı zamanda sporcuların algılarını şekillendiren bir psikolojik değişken olduğunu da göstermektedir.

Genel olarak, BYE'nin gençlik sporlarında varlığını sürdürdüğü ve bu bağlamda ele alınması gereken önemli bir gelişimsel konu olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, BYE'nin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Çeyrek dilimlere göre oyuncu kotası oluşturulması

Takım kadrolarında her doğum çeyreğinden dengeli sayıda oyuncu bulundurulması, BYE kaynaklı temsil dengesizliklerini azaltabilir.

- Geç dönemde yetenek seçimi politikalarının uygulanması

Sporcunun fiziksel ve psikolojik gelişimini tamamlamadan erken yaşta seçilmesini önlemek amacıyla yetenek seçim süreci daha ileri yaşlara ertelenebilir.

- Doğum ayına göre forma numaralandırması

Antrenörlerin oyuncular arasındaki yaş farklarını daha görünür şekilde fark etmelerine yardımcı olmak amacıyla forma numaraları sporcuların doğum aylarına göre düzenlenebilir.

- Antrenörlere yönelik BYE farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi

Antrenör ve kulüp yöneticilerini BYE konusunda bilgilendirmek için spor psikologları rehberliğinde seminerler, atölyeler ve eğitim programları hazırlanabilir.

- Görece genç olan sporculara yönelik psikolojik destek programlarının sunulması

Yılın son aylarında doğmuş olan sporcuların yetkinlik algısını destekleyici psikolojik destek programları geliştirilebilir.

Sonuç olarak, antrenörlerin BYE'ye dayalı gelişim farklılıklarını göz önünde bulundurarak sabırlı, kapsayıcı ve gelişim odaklı yaklaşımlar benimsemeleri, genç sporcuların hem performans gelişimini hem de spora bağlılık düzeyini olumlu yönde etkileyebilir.

Çıkar Çatışması: Bu çalışmada yazarlar arasında herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Birinci yazar, fikir, tasarım, denetleme, veri işleme, analiz-yorum, makale yazımı, eleştirel inceleme ile %60, ikinci yazar fikir, tasarım, denetleme, veri işleme, analiz-yorum, makale yazımı, eleştirel inceleme ile %40 oranında katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okudu ve onayladı.

Etik Kurul İzni: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu, Tarih: 17.12.2024, Sayı No: 116

KAYNAKLAR

- Barnsley, R. H., Thompson, A. H., & Barnsley, P. E. (1985). Hockey success and birthdate: The relative age effect. *Canadian Association for Health, Physical Education, and Recreation*, 51(1), 23-28. <https://doi.org/10.1177/101.269.0210371>
- Côté, J., Baker, J., & Abernethy, B. (2007). *Practice and play in the development of sport expertise. Handbook of sport psychology*, 3(184-202). Hoboken, NJ: Wiley. <https://doi.org/10.1002/978.111.8270011.ch8>
- Côté, J., & Fraser-Thomas, J. (2007). *Youth involvement in sport*. Sport psychology: A Canadian perspective, 270-298. Toronto: Pearson.
- Côté, J., & Hancock, D. J. (2016). Evidence-based policies for youth sport programmes. *International journal of sport policy and politics*, 8(1), 51-65. <https://doi.org/10.1080/19406.940.2014.919338>
- Côté, J., & Gilbert, W. (2009). An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International journal of sports science & coaching*, 4(3), 307-323. <https://doi.org/10.1260/174.795.409789623892>
- Cumming, S. P., Lloyd, R. S., Oliver, J. L., Eisenmann, J. C., and Malina, R. M. (2017). Bio-banding in sport: applications to competition, talent identification, and strength and conditioning of youth athletes. *Strength Cond. J.* 39, 34-47. <https://doi.org/10.1519/ssc.000.000.0000000281>
- Delorme, N., & Raspaud, M. (2009). Is there an influence of relative age on participation in non-physical sports activities? The example of shooting sports. *Journal of sports sciences*, 27(10), 1035-1042. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2008.00781.x>
- Grondin, S., Deshaies, P., and Nault, L. (1984). Trimestres de naissance et participation au hockey et au volleyball. *La Revue Quebecoise de l'Activite Physique*, 2, 97-103
- Hosaini Nia, S. R., Darogheh, N., & Bahrololom, H. (2015). Relationship between Parental Involvement with Self-Esteem, Perceived Competence and Sport Commitment of Adolescent Martial Arts Athletes. *Sport psychology studies*, 4(13), 54-39. https://spsyj.ssrc.ac.ir/article_551.html?lang=en
- Huard Pelletier, V., & Lemoyne, J. (2024). Perceived competence in ice hockey and its associations with relative age, early sport specialization, and players' position. *Frontiers in Psychology*, 15, 1336529. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.133.6529>
- Kara, M., & Demirsoy, I. (2023). 2022 Dünya Kupası'nda bağıl yaş etkisinin incelenmesi. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 12(2), 224-236. <https://doi.org/10.22282/tojras.1267530>
- Larouche, R., Laurencelle, L., Grondin, S., & Trudeau, F. (2010). Influence of birth quarter on the rate of physical activities and sports participation. *Journal of sports sciences*, 28(6), 627-631. <https://doi.org/10.1080/026.404.11003587392>
- Lemoyne, J., Huard Pelletier, V., Trudeau, F., & Grondin, S. (2021). Relative age effect in Canadian hockey: Prevalence, perceived competence and performance. *Frontiers in sports and active living*, 3, 622590. <https://doi.org/10.3389/fspor.2021.622590>
- Lovell, R., Towlson, C., Parkin, G., Portas, M., Vaeyens, R., & Cogley, S. (2015). Soccer player characteristics in English lower-league development programmes: The relationships between relative age, maturation, anthropometry and physical fitness. *PloS one*, 10(9), e0137238. doi:10.1371/journal.pone.0137238
- Malina, R.M. (2003). *Growth and maturity status of young soccer players*. In Reilly T. ve Williams A.M. (Eds.), *Growth and adolescence: Science and Soccer* (pp. 289-306, 2nd ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/978.020.3417553>
- Musch, J., & Grondin, S. (2001). Unequal competition as an impediment to personal development: A review of the relative age effect in sport. *Developmental review*, 21(2), 147-167. doi:10.1006/drev.2000.0516

- Mülazımoğlu, O., Cihan, H., Erdoğan, M., & Şirin, E. F. (2013). Türkiye'deki bazı futbol kulüplerinin profesyonel ve alt yapı takımlarında bağlı yaş etkisi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 105-111. https://doi.org/10.1501/Sporm_000.000.0244
- Özen, G. (2019). Sporda bağlı (relatif) yaş etkisi. In: Spor Bilimlerinde Güncel Araştırmalar, Ed: Aykora E., Özen G., İksad yayınevi, Ankara.
- Pekel, H. A., & Kaniş, O. (2018). 14 Yaş Altı Atletlerde Bağlı Yaş Etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 153-162.
- Romann, M., & Fuchslocher, J. (2013). Relative age effects in Swiss junior soccer and their relationship with playing position. *European journal of sport science*, 13(4), 356-363. <https://doi.org/10.1080/17461.391.2011.635699>
- Şahin, L. (2017). Futbol milli takım seçmelerinde bağlı yaş etkisi ve fiziksel performans. Yayımlanmamış Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Türkiye.
- Thompson, A. H., , R. H., & J. (2004). The relative age effect and the development of self-esteem. *Educational Research*, 46(3), 313-320. <https://doi.org/10.1080/001.318.8042000277368>
- Vincent, J., & Glamser, F. D. (2006). Gender differences in the relative age effect among US Olympic Development Program youth soccer players. *Journal of sports sciences*, 24(4), 405-413. <https://doi.org/10.1080/026.404.10500244655>
- Wattie, N., Copley, S., & Baker, J. (2008). Towards a unified understanding of relative age effects. *Journal of sports sciences*, 26(13), 1403-1409. <https://doi.org/10.1080/026.404.10802233034>